

KIRJALLISUUTTA

Karjalaisuutta kaukana Karjalasta

PERTTI VIRTARANTA *Tverin karjalaisten entistä elämää*. Kuvat: Helmi Virtaranta. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo—Helsinki 1961. 271 s.

Professori Pertti Virtaranta teki yhdessä puolisonsa maisteri Helmi Virtarannan kanssa kaksi merkittävää tutkimusmatkaa Tverin karjalaisten pariin, toisen v. 1957 ja toisen v. 1958. Jälkimmäisellä matkalla oli mukana myös kansanperinteen tutkija dosentti Lauri Honko. Viime vuonna prof. Virtaranta julkaisi matkoilla kokoamaansa aineistoon perustuvan mielenkiintoisen teoksen »Tverin karjalaisten entistä elämää», jolle voi monin perustein ennustaa pysyvää sijaa Suomen sukua käsittelevässä kirjallisuudessa.

Tverin karjalaisasutus on saanut alkunsa niistä muuttoliikkeistä, joita 1500- ja 1600-luvun vaihteen levottomat olot aiheuttivat Käkisalmen läänin karjalaisten talonpoikien keskuudessa. Kirjoittaja on huolellisesti koonnut kaiken sen asiakirja-aineiston, joka valaisee maastamuuton yleistä luonnetta ja sen historiallista taustaa. Vilkkainta on rajan taakse siirtyminen ollut 1600-luvun puolivälissä. V. 1650 laaditussa Tverin läänin Bežetskin henkikirjassa on lueteltu 954 karjalaisperhettä, jotka olivat asettuneet Bežetskiin yksityisten omistamille maille, ja muutamaa vuotta myöhemmältä ajalta, vuosilta 1656 ja 1657, on Käkisalmen läänistä tietoja 4 107 perheen muutosta Venäjälle. Vain maasta siirtymisen laajamittaisuus voi selittää sen, että karjalaiskylä on Tverin alueella nykyisin ehkä lähes 900. Väestön määrästä ei ole aivan tarkkoja tietoja. V:n 1926 väenlaskun mukaan Tverin karjalaisia oli 140 500, nykyisin heitä on

melkoista vähemmän, Virtarannan arvion perusteella ehkä n. 98 000.

Kun väestöaines on alkuaan samaa kuin Raja- ja Itä-Karjalassa ja kun lisäksi venäläisiä vaikutteita on tullut kummallekin taholle, myös kulttuurimuodot ovat suureksi osaksi samanlaiset. Talot ovat Tverissä pohjoisvenäläistä rakennustyyliä, samannäköisiä kuin Aunuksessa ja Laatokan Karjalassa. Tarkasti ja eloisesti Virtaranta kuvaa niiden rakennustapaa ja sisustusta. Tutunomaisina tulevat vastaan nimitykset *perti*, *sintšo*, *kiugua*, *karžinka*, *pešurkka*, *jalginlauda*, *šoppi*, *käzašte*, *lohani*, *puizut*, *hingalo*, *lautšat*, *skamni* ja *karžina*. Karjanhoito on tärkeä elinkeino, ja erityisesti sen vuotuisiin tapahtumiin liittyy paljon perinteellisiä tapoja ja uskomuksia. Paimennella on yhä tärkeä tehtävänsä. Kotoinen kyly on yhtä mieluisa ja keskeinen paikka kuin läntisillekin karjalaisille. Siihen liittyneet vanhat uskomukset ovat tosin menettämässä merkitystään, mutta saunanhaltija eli kylyn isäntä tunnetaan edelleenkin. Mielenkiintoinen on kuvaus pirtinuunissa kylpemisestä, josta on tietoja myös vepsäläisalueilta. Maanviljely on viime vuosikymmeninä nopeasti uudistunut: primitiiviset muokkausvälineet ovat väistymässä uusien tieltä ja riihet katoamassa leikkuupuimurien tultua käyttöön. Vanhaa perinnäistä työvälineistöä on kuitenkin yhä rakennusten nurkissa ja ullakoilla, niin että innokas tutkija ja tallentaja on saanut vielä kootuksi runsaasti tietoja työtavoista ja -menetelmistä. Uudismaan raivaus, kyntö, äestys,

kylvö, elonleikkuu ja viljanpuinti, jyvien jauhatus ja heinänteko on tarkkaan esitetty. Kansatieteellisten havaintojen ohella on kiinnitetty huomiota myös uskomuksiin. Metsästyksellä ei Tverissä ole suurtakaan merkitystä. Karhuja ei ole, mutta susia liikkuu vielä silloin tällöin. Kalastusvälineistö on sopeutettu pieniin paikallisiin vesiin. Ruokataloudessa on omat erikoispiirteensä, joita ovat aiheuttaneet mm. runsaat paastonajat. Suosittuja ovat kala- ja sieniruoat. Maidon käyttö ruoan valmistuksessa on samantapaista kuin muillakin karjalaisalueilla, ja herkullisia sultsinoita ja kalakukkoja valmistetaan myös Tverin kylissä. Vaatetus on viime vuosikymmeninä paljon muuttunut. Kotikutoisia kankaita ei enää juuri ole. Pellavaa kuitenkin yhä viljellään, mutta se lähetetään raaka-aineeksi tekstiilitehtaisiin. Vanhat muokkausvälineet, jotka ovat pääpiirtein samanlaisia kuin Raja- ja Itä-Karjalassa, on nostettu ullakon loukkoihin, mistä tutkija on ne tavoittanut valokuvattaviksi ja sanoin selitettäväiksi. Tiedot, jotka pellavanviljelyn ja -muokkauksen eri työvaiheista ja kankaankudonnasta näin on saatu talteen, olisivat pian olleet saavuttamattomissa.

Teoksen loppuosassa kuvataan häämenoja, vuotuisen juhlien viettoa, sään ja vuodentulon ennustamista, syntymää ja lapsuutta, tauteja ja niiden parantamista, haltijauskoa, runoperinnettä ja sadunkerrontaa sekä vihdoin, kirjan kohottavana päätäntönä, kuolemaan liittyviä käsityksiä. Luvut sisältävät runsaasti uutta, karjalaisuuden olemusta monipuolisesti valaisevaa tietoa. Lukija suorittaa mielellään vertailuja aunukselaisen, lyydiläisten ja vepsäläisten uskomuksiin ja havaitsee paljon yhtäläisyyk-

siä. Samoin kuin läntisessä Karjalassa myös Tverin mailla oli tärkeätä elää so- vussa haltijaolentojen kanssa, isäntäisiä ja emäntäisiä oli muistettava, pahat teot pyydyttävä anteeksi ja lahjoja annettava mielen lepytykseksi, jotta välttyttäisiin pahalta ja toivomukset saataisiin täy- tyiksi. Paljon on tietoja mm. metsän- ja vedenhaltijoista, joita koskevaa aineis- toa on runsaan perinteen alueiltakin merkitty vain verraten niukalti muistiin.

Kansanlauluista suosituimpia ovat Tverissä 4-säkeiset pienet laulemat, tsas- tuskat, joita myös Itä-Karjalan sekä suomensukuinen että venäläinen väestö mielellään esittää. Muutakin runoutta silti tavataan. Kauneinta ja vaikuttavinta siitä on äänellä itkentä, kuvasanontoja ja hellittelyilmauksia tulviva itkuvirsi- nous. Sadunkerronta on joutumassa unohtuksiin. Kuitenkin myös siitä on saatu näytteitä. Eräs teokseen otettu satu on yksityiskohtia myöten samanlainen kuin saman sadun vepsäläisiltä merkitty toisinto.

Pertti Virtarannan Tverin kirja on miellyttävää lukemista. Jo kolmisen vuosi- sataa sitten alkujuuristaan irrottautu- neinakin karjalaiset ovat uuden elin- ympäristön luotuaan hyvin säilyttäneet kielensä ja perinteensä, heimoutensa ai- doimmat tunnusmerkit, ja siksi heidän elämänoloihinsa, tapoihinsa ja käsityk- siinsä tutustuminen tuottaa suorastaan mielihyvää. Pertti Virtaranta on havain- tojen tekijänä tarkka ja luotettava opas- taja, ja hän on kirjoittanut teoksensa sel- keästi ja osuvasti. Erityisen tunnustuksen ansaitsee myös havainnollinen kuvitus, joka on eräitä erikseen mainittuja dos. Hongon kuvia lukuun ottamatta Helmi Virtarannan työn tulosta.

AIMO TURUNEN